Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 25. septembri 2008. a määruse nr 143 „Kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja „Kodakondsuse seaduse" tundmise eksami läbiviimise kord" ja Vabariigi Valitsuse 20. märtsi 2008. a määruse nr 68 „Kodakondsuse taotleja eesti keele eksami ja eesti keele tasemeeksami ühitamise tingimused ning eksami läbiviimise kord" muutmine" eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus ja eesmärk

Käesoleva Vabariigi Valitsuse määruse eelnõuga muudetakse:
1) Vabariigi Valitsuse 25. septembri 2008. a määrust nr 143 „Kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja „Kodakondsuse seaduse" tundmise eksami läbiviimise kord";
2) Vabariigi Valitsuse 20. märtsi 2008. a määrust nr 68 „Kodakondsuse taotleja eesti keele eksami ja eesti keele tasemeeksami ühitamise tingimused ning eksami läbiviimise kord".

Määruse andmise volitusnormid tulenevad kodakondsuse seaduse (KodS) § 8 lõikest 3 ja § 9 lõikest 2 ning keeleseaduse (KeeleS) § 26 lõikest 2.

Määruse muudatused on tingitud seaduse muudatustest („Kodakondsuse seaduse muutmise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus" 932 SE), millega kaotatakse senine eraldiseisva haldusorganina tegutsenud ekspert-/eksperdikomisjon ning viiakse terviseseisundist tulenevate erisuste (eksamitest vabastamine või eksami sooritamise ulatuse ja viisi määramine) otsustuspädevus üle Haridus- ja Noorteametile. Samuti tunnistatakse kehtetuks senine Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2007. a määrus nr 247 (millele muudetavates määrustes viidatakse) ning asendatakse see uue tervikmäärusega „Terviseseisundi tõttu kodakondsuse ja pikaajalise või tähtajalise elaniku elamisloa taotleja eksamitest vabastamise ning eksamite sooritamise korra määramise tingimused ja kord".

Eelnõuga kavandatavad muudatused on tehnilist ja normitehnilist laadi ega suurenda inimeste, ettevõtjate ega vabaühenduste halduskoormust. Eelnõuga ei kehtestata eraõiguslikele isikutele uusi info- ega aruandluskohustusi.

Kuna määruse eelnõuga halduskoormust ei tekitata ega suurendata, ei rakendata eelnõu suhtes Vabariigi Valitsuse kinnitatud halduskoormuse tasakaalustamise reeglit „üks sisse, üks välja" ega teki vajadust pakkuda välja kehtetuks tunnistatavaid nõudeid.

Muudatuste mõju menetlusosalistele on kaudselt pigem soodne ja haldusmenetlust lihtsustav, kuivõrd otsustuspädevuse koondamine Haridus- ja Noorteameti pädevusse toetab haldusmenetluse läbiviimist võimalikult lihtsalt, kiirelt ja liigsete kulutusteta.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Kehtivates määrustes nr 143 ja nr 68 on eksamist vabastamise ja kohandatud tingimustel sooritamise regulatsioonis seni tuginetud viidetele Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2007. a määrusele nr 247 (mis tunnistatakse kehtetuks) ja selle alusel tegutsenud eksperdikomisjonile.

Määruste muutmisel loobutakse läbivalt teisele Vabariigi Valitsuse määrusele viitamisest ning asendatakse need otsese viitega seaduse tasandile – kodakondsuse seaduse § 35 lõigetele 6 ja 7 (KodS § 35 lg 6, KodS § 35 lg 7). Täitevvõimu määruste vahelise horisontaalse ristviitamise (määruselt määrusele) asemel tagab vahetu viide materiaalõiguslikule seadussättele normi kindla õigusliku vundamendi ja selguse. Kuna seaduse tasandil asendatakse eksperdikomisjon

Haridus- ja Noorteametiga (vt KodS § 35 lg-d 6, 7 ja 8; 01.06.2026 algatatud seaduseelnõu „Kodakondsuse seaduse muutmise seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus“ § 1 p 18), puudub vajadus määratleda otsuse tegijat teise määruse kaudu. Pädevus ja otsuse õiguslik tähendus tulenevad otseselt KodS § 35 lõigetest 6 ja 7.

2.1. Määruse § 1: Vabariigi Valitsuse 25. septembri 2008. a määruse nr 143 muutmine
Punkt 1: Pealkirjas ja tekstis asendatakse läbivalt jutumärkidega seadusenimetused („Kodakondsuse seadus“, „Isikut tõendavate dokumentide seadus“) korrektse väiketähelise ja jutumärkideta kirjapildiga („kodakondsuse seadus“, „isikut tõendavate dokumentide seadus“). Tegemist on kaasajastava normitehnilise parandusega.
Punkt 2: Määruse § 4 lõike 2 punkt 3 kehtestatakse uues sõnastuses: „3) olemasolu korral kodakondsuse seaduse § 35 lõigetes 6 ja 7 nimetatud otsus eksamist vabastamise või eksami sooritamise ulatuse ja viisi määramise kohta.“ Sättest jäetakse välja viide määrusele nr 247 ning „eksperdikomisjoni otsusele“, kuna seaduses (KodS § 35 lg-d 6 ja 7) asendatakse pädeva otsustajana Haridus- ja Noorteamet. Viide tehakse vahetult seaduse volitussätetele, tagades, et menetluses arvestatakse ameti antud haldusakti.
Punkt 3: Määruse § 6 lõige 10 sõnastatakse: „(10) Eksaminand, kes terviseseisundi tõttu ei ole võimeline sooritama eksameid üldises korras, teeb eksami kodakondsuse seaduse § 35 lõikes 7 nimetatud otsuses määratud ulatuses ja viisil.“ Säte viiakse kooskõlla KodS § 9 lõikega 4 ja § 35 lõikega 7. See tagab tervisehäirega või puudega inimesele võimaluse sooritada põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksam kohandatud viisil vastavalt Haridus- ja Noorteameti poolt ekspertide kaasamisel tehtud kaalutlusotsusele (vt ka RKHKo 07.06.2019, 3-16-2061/50, p-d 10, 11).

2.2. Määruse § 2: Vabariigi Valitsuse 20. märtsi 2008. a määruse nr 68 muutmine
Punkt 1: Viib tekstis läbivalt seaduste nimetused vastavusse kaasaegse normitehnikaga (asendatakse „Kodakondsuse seadus“, „Keeleseadus“ ja „Isikut tõendavate dokumentide seadus“ vormidega vastavalt „kodakondsuse seadus“, „keeleseadus“ ja „isikut tõendavate dokumentide seadus“).
Punkt 2: Määruse § 3 lõige 5 viiakse vastavusse seaduse tasandiga, sätestades analoogselt määrusega nr 143, et eksaminand, kes terviseseisundi tõttu ei ole võimeline üldises korras eksameid tegema, teeb eksami kodakondsuse seaduse § 35 lõikes 7 nimetatud otsuses määratud ulatuses ja viisil.
Punkt 3: Paragrahvi 5 lõike 2 punktist 3 jäetakse välja sõna „eksperdikomisjoni“. Dokumendina, mida eksamile registreerimisel või selle läbiviimisel esitatakse, saab olla üksnes pädeva asutuse (Haridus- ja Noorteameti) otsus, mistõttu eraldiseisvale komisjonile viitamine on eksitav ja vastuolus uue seaduse sõnastusega.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele
Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud
Õigusselgus ja normide kooskõla: Kõrvaldatakse vastuolud seaduste (KodS, VMS, KeeleS) ja valitsuse määruste vahel ning viidatakse korrektselt uuele regulatiivsele raamistikule.
Menetlusökonoomia ja tõhusus: kuna Haridus- ja Noorteamet koordineerib juba tasemeeksameid (KeeleS § 24 lg 4) ning korraldab põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksameid (KodS § 9 lg 2^1), tagab eksamitest vabastamise või eritingimuste määramise koondamine sama asutuse pädevusse sujuva ning dubleerimiseta haldusmenetluse vastavalt hea halduse põhimõtetele.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määrusega tehtavad muudatused (terminoloogia korrastamine ja viidete ajakohastamine) on tehnilist laadi ning nende elluviimine toimub Haridus- ja Noorteameti tegevuse raames. Rakendamisega seotud kulud kaetakse Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Haridus- ja Noorteameti tegevuskulude ja eelarveliste vahendite arvelt.
Eksaminandidele määruse jõustumine täiendavaid rahalisi kulutusi ega kohustusi kaasa ei too.
Määruse rakendamisega ei kaasne riigile ega kohalikele omavalitsustele otseseid rahalisi tulusid (riigilõive ega muid tasusid määrusega ei kehtestata ega muudeta).
Määruse kaudne positiivne mõju seisneb haldusmenetluse tõhustumises: terminoloogiline selgus ja kooskõla kehtiva seadusega väldivad õiguslikku ebaselgust ning aitavad hoida ära võimalikke vaidlusi eksamite läbiviimise ulatuse ja vormi üle.

6. Määruse jõustumine
Määruse muudatuste jõustumine on kavandatud seadusega samal ajal (1. jaanuaril 2027. a).

7. Eelnõu kooskõlastamine
Eelnõu kooskõlastatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu Siseministeeriumi, Justiits- ja Digiministeeriumi ning Sotsiaalministeeriumiga. Eelnõu esitatakse arvamuse avaldamiseks Haridus- ja Noorteametile.

Kristina Kallas
minister